

ULOGA SOCIJALNOG PEDAGOGA U PREVENCIJI ZLOUPORABE DROGA U OSNOVNOJ ŠKOLI

Darko Tot

Institut Otvoreno društvo Hrvatska
Hebrangova 21, Zagreb

SAŽETAK

Zlouporaba droga predstavlja jedan od najozbiljnijih oblika poremećaja u ponašanju među mladom populacijom u Republici Hrvatskoj. Zlouporaba droga i kompleksne posljedice na psihofizičko zdravlje osobe, obitelj i društvenu zajednicu traži intenziviranje preventivnih aktivnosti vezanih za smanjenje zlouporabe droga, u kojima se od škole očekuje vodeća uloga.

Svakodnevni kontakt s mladima, praćenje fenomenologije i etiologije poremećaja u ponašanju te poznavanje subkulture mladih socijalnom pedagogu omogućuje koncipiranje preventivnih aktivnosti koje doprinose ostvarivanju preventivne uloge škole u prevenciji zlouporaba droga definiranoj u Nacionalnoj strategiji suzbijanja zlouporabe droga.

Rad sadrži teoretski prikaz modela rada vezanih za prevenciju zlouporabe droga u osnovnoj školi, temeljen na autorovom iskustvu u radu u osnovnim školama Prečko i Nikole Tesle, u Zagrebu, na poslovima stručnog suradnika socijalnog pedagoga u periodu od 1988. do 1998. godine.

1. UVOD

U situaciji lake dostupnosti i iskušavanja ilegalnih droga u dobi od 14 do 15 godina, Nacionalna strategija suzbijanja zlouporabe droga ističe važnost i posebnu ulogu obrazovnih institucija u prevenciji zlouporabe droga. U tome pristupu posebno mjesto, prvenstveno radi svoje educiranosti za rad vezan uz poremećaje u ponašanju, imaju socijalni pedagozi jer zlouporaba droga predstavlja jedan od kompleksnijih oblika poremećaja u ponašanju. Socijalni pedagozi kroz svoj rad na programu prevencije poremećaja u ponašanju svakodnevno su u direktnom kontaktu sa osobama s poremećajima u ponašanju, uključujući i konzumente droga, te direktno djeluju na rješavanje problema od prevencije do terapije.

Socijalni pedagozi, respektirajući heterogenost školske populacije i različitost etiologije koja dovodi do zlouporabe droga, kroz primjenu općih i specifičnih mjera prevencije, značajno doprinose realizaciji školskog preventivnog programa, osnove preventivnih aktivnosti u obrazovnim institu-

cijama, koji ima za osnovni cilj smanjenje interesa mladih za korištenjem sredstava ovisnosti.

Aktivnosti koje obavljaju socijalni pedagozi u obrazovnim institucijama, najčešće na poslovima stručnog suradnika, uključuju aspekte školskog preventivnog programa od planiranja, edukacije učenika, roditelja i prosvjetnih djelatnika, praćenje rizične populacije te suradnju sa stručnim institucijama koje se bave problematikom vezanom za zlouporabu droga.

2. PLANIRANJE PREVENTIVNIH AKTIVNOSTI

Evaluacije i istraživanja preventivnih programa pokazala su da tradicionalan pristup u prevenciji zlouporabe droga zasnovan na prosvjećivanju i informiranju mladih o štetnim posljedicama zlouporabe droga sam po sebi ne dovodi do smanjenja zanimanja za korištenje ilegalnih droga. Stoga se u pripremi i realizaciji školskog preventivnog programa, uz prosvjećivanje i informiranje,

posebna pažnja posvećuje razvoju socijalnih vještina i promoviranju aktivnosti koje afirmiraju zdrave stilove života. U razvoju socijalnih vještina naglasak je na razvoju odgovornosti, samopoštovanja, pozitivnog samopotvrđivanja i komunikacijskih vještina, kao što je model "kako reći ne u problematičnoj situaciji", o načinima kako da se mlada osoba odupre utjecajima i pritiscima za iskušavanje ili korištenje droga koji dolaze od strane vršnjaka ili okoline. Socijalni pedagozi u planiranju preventivnih aktivnosti prvenstveno promoviraju proaktivne metode u prevenciji u kojima je učenik u poziciji aktivnog sudionika u odgojno obrazovnom procesu.

3. EDUKACIJA UČENIKA, RODITELJA I PROSVJETNIH DJELATNIKA

U školi mladi provode najveći dio svoga vremena i ona je mjesto gdje se putem kvalitetnih preventivnih programa može okupiti i obuhvatiti veliki broj mladih i njihovih roditelja. Edukacija predstavlja osnovu primarne prevencije, putem predavanja i radionica za učenike djeluje se na usvajanje spoznaja, razvoja stavova i socijalnih vještina s osnovnim ciljem smanjenja interesa za iskušavanje droga. Aktivnosti vezane za prevenciju zlouporabe droga posebno se intenziviraju prilikom obilježavanja prigodnih datuma kao što su Svjetski dan borbe protiv pušenja, Mjesec borbe protiv alkoholizma i ovisnosti te Svjetski dan borbe protiv AIDS-a. S kvalitetnom i efikasnom edukacijom potrebno je započeti ranije nego što učenik može doći u priliku da iskuša drogu, a informacije o štetnosti i posljedicama droga koordinirano i planski se integriraju u različite nastavne predmete, što omogućuje kvalitetniji učinak, stjecanje specifičnih znanja, a uključivanjem većeg broja prosvjetnih djelatnika u prevenciju posebno naglašavamo važnost problema zlouporabe droga. Uloga socijalnog pedagoga u edukaciji prvenstveno je u planiranju i realizaciji kvalitetnih modela edukacije koja će biti primjerena dobi, interesu i potrebi učenika. U procesu edukacije socijalni pedagog koristi različite metode rada od predavanja (s osnovnim ciljem poučavanja o štetnostima droga i rizicima koje iskušavanje i zlouporaba droga donosi) do radionica (kroz rad na razvoju odgovornosti, samopoštovanja i komunikacijskih vještina, kao što su proces donošenja odluka i kako reći ne u problematičnoj situaciji) a u cilju promoviranja proaktivnog pristupa u edukaciji mladih o štetnosti droga.

Socijalni pedagog značajno doprinosi prevenciji zlouporabe droga kroz rad i komunikaciju s roditeljima. Kontinuirana suradnja s roditeljima,

prvenstveno djece s poremećajima u ponašanju ili djece koja pripadaju u rizičnu skupinu, putem predavanja ili individualnog rada omogućuje realizaciju preventivne uloge škole definirane u nacionalnoj strategiji zlouporabe droga. Roditeljima je potrebno ukazati na njihovu ulogu u prevenciji zlouporabe droga ali isto tako i na ponašanja u obitelji koja dovode mlade da psoegnu za drogom. Afirmacija karijere uspješnog roditeljstva važna je karika prevencije zlouporabe droga. Jednaka participacija oba roditelja u odgoju djece i posvećivanju pozornosti svima spektima razvoja mlade osobe osnovne su pretpostavke za kvalitetan razvoj zdrave ličnosti. Inzistiranje na obrazovnim rezultatima i procjenjivanje kvalitete mladih samo na temelju školskog uspjeha predstavlja jednu od najčešćih pogrešaka roditelja u odgoju djece. U radu s roditeljima potrebno je ukazivati da osim podrške i pomoći u postizanju obrazovnih rezultata djecu treba podržavati i ohrabrivati u razvoju ostalih kvaliteta i karakteristika ličnosti.

Prosvjetni djelatnici su prema Nacionalnoj strategiji suzbijanja droga nositelji preventivnih aktivnosti. Kvalitetna educiranost prosvjetnih djelatnika osnovni je preduvjet kvalitetne prevencije. U edukaciji prosvjetnih djelatnika socijalni pedagog, osim tema koje samostalno priprema za sjednice učiteljskog vijeća, u okviru stručnog usavršavanja prosvjetnih djelatnika organizira i predavanja od strane stručnjaka koji se u svome poslu bave problemom zlouporabe droga s osnovnim ciljem informiranja o važnosti i ulozi prosvjetnih djelatnika u prevenciji zlouporabe droga. U planiranju preventivnih aktivnosti u obrazovnim institucijama neophodno je djelovati na kreiranju školske klime koja će, uz edukaciju i brigu o organiziranom provođenju slobodnog vremena, posebnu pažnju posvećivati senzibilizaciji za situacije i probleme mladih koji mogu dovesti do ulaska mladih u svijet droge.

4. PRAĆENJE RIZIČNE POPULACIJE

Većini učenika sama informacija o štetnosti i posljedicama legalnih i ilegalnih droga dovoljna je da ne krenu u iskušavanje droga. Međutim, prema jednom, manjem dijelu, učenika, koji zbog specifičnih psihosocijalnih karakteristika pripada u kategoriju učenika s većim rizikom za iskušavanje i ulazak u svijet droge, provode se specifične mjere prevencije koje uključuju ranu identifikaciju rizične populacije, primjenu posebnih i dopunskih odgojno obrazovnih mjera i postupaka te primjenu socijalno zaštitnih mjera.

Putem praćenja psihosocijalnih prilika, od trenutka uključivanja učenika u obrazovni sustav, otkrivaju se učenici koji ulaze u kategoriju rizične

skupine. Učenici koji pripadaju u rizičnu skupinu zbog nepovoljnih psihosocijalnih karakteristika, (kao što su poremećeni obiteljski odnosi, alkoholizam i/ili ovisnost u obitelji, nepovoljne materijalne prilike, niski nivoi samopoštovanja, niski prag tolerancije na frustraciju, ...), i razvijenu ovisničku subkulturu lakše se upuštaju u iskušavanje droga jer im ona donosi zadovoljstva u obliku privremenog bijega od problema, lake zarade ili statusa u grupi.

Učenike koji su identificirani kao rizična skupina uključuje se u različite dogojno obrazovne sadržaje, od organiziranog provođenja slobodnog vremena, uključivanja u dopunski obrazovni rad radi uklanjanja obrazovnog deficita do uključivanja u specifične sociopedagoške postupke i intervencije s ciljem da što manji broj djece iz rizične skupine počne s iskušavanjem droge ili prihvati drogu kao stil života.

Briga o psihofizičkom zdravlju i razvoju kreativnih potencijala mladih bitan je faktor preventivnih aktivnosti. Kod uključivanja učenika u slobodne aktivnosti, posebnu pozornost potrebno je posvetiti uključivanju rizične populacije i nastojanju da ustraju u započetim aktivnostima. Kod kreiranja aktivnosti vezanih za organizirano provođenje slobodnog vremena potrebno je ponuditi učenicima školske prostore i sadržaje u vrijeme zimskih i proljetnih školskih praznika, prvenstveno učenicima koji provode školske praznike u mjestu boravka, najčešće su to učenici koji žive u nepovoljnim materijalnim prilikama ili su im roditelji zaposleni preko čitavog ili većeg dijela dana. U uvjetima prepuštenosti sami sebi i bez, najčešće organizirane ponude za provođenjem slobodnog vremena od strane lokalne zajednice navedena kategorija mladih lako potpada pod utjecaj i ponudu aktivnosti koje im nudi ulica, a to su najčešće sadržaji vezani za poremećaje u ponašanju, gdje je iskušavanje droga prisutno u značajnoj mjeri.

Kod realizacije aktivnosti vezanih za organizirano provođenje slobodnog vremena preporuča se izbjegavanje isticanja da su određene aktivnosti kreirane u cilju prevencije poremećaja u ponašanju, tj. zlouporabe droge, nazivi poput "Športom protiv droge" ili "Plesom protiv ovisnosti".

U suradnji sa Centrom za socijalni rad i ostalim nadležnim institucijama potrebno je poticati mjere i aktivnosti koje će djelovati na ublažavanju nepovoljnih socioekonomskih prilika, prvenstveno socijalnih razlika među učenicima. Redovita aktivnost trebala bi biti upućivanje djece koja žive u

nepovoljnim socioekonomskim prilikama na ljetovanje i zimovanje, a posebnu pažnju potrebno je posvetiti rješavanju situacija kada učenik koji živi u nepovoljnim socioekonomskim prilikama nije u mogućnosti financirati odlazak na završnu ekskurziju ili maturalno putovanje, u navedenom slučaju bi se trebao obavezno pronaći način da se svim učenicima omogući odlazak na završnu ekskurziju ili maturalno putovanje.

5. SURADNJA SA STRUČNIM INSTITUCIJAMA KOJE SE BAVE PROBLEMATIKOM VEZANOM ZA ZLOUPORABU DROGA

U okviru realizacije školskog preventivnog programa socijalni pedagog suraduje sa stručnim institucijama koje se bave problematikom vezanom za zlouporabu droga tijekom realizacije stručnih predavanja za prosvjetne djelatnike, u okviru stručnog usavršavanja, te tijekom uključivanja učenika koji su započeli s korištenjem droga u terapijski postupak stručnih institucija. Socijalni pedagog u procesu terapijskog postupka prvenstveno organizira podršku škole u procesu terapije, koje provode stručne institucije, sa posebnim naglaskom na zadržavanju učenika u obrazovnom procesu čime se pomaže u motivaciji učenika da ustraje u apstinenciji.

6. ZAKLJUČNO RAZMIŠLJANJE

Rad na osvješćivanju mladih da se životni problemi mogu riješiti i bez droge, školi kao najznačajnijem obrazovnom faktoru predstavlja jedan od prioritetnijih ciljeva u njenom djelovanju. U ostvarivanju toga cilja putem suradnje s ostalim stručnim suradnicima i prosvjetnim djelatnicima u realizaciji navedenih aktivnosti socijalni pedagog ima značajnu ulogu i doprinos, što je rezultat svakodnevnog rada i kontakta s osobama koje manifestiraju neke od formi poremećaja u ponašanju ili pripadaju rizičnoj skupini.

Navedena činjenica omogućuje školi da u timskom radu i multidisciplinarnom pristupu iskoristi potencijale socijalnog pedagoga i kreira adekvatne preventivne mjere i aktivnosti koje bi trebale rezultirati da jedna od najpogubnijih pojava u mladima, zlouporaba droge, ako već ne može u potpunosti nestati iz njihovih života bude prisutna u puno manjoj mjeri nego što je trenutno.

THE ROLE OF SOCIAL PEDAGOGUE IN PREVENTION OF DRUG ABUSE IN THE ELEMENTARY SCHOOL

Summary

Drug abuse represents one of the most serious behavioral disorders among the young population in Republic of Croatia. Drug addiction and the complex psycho-physical consequences on the drug addict, the family and the community demand the intensification of preventive activities related to reduction of drug abuse, wherein the school should play the leading role.

Everyday contact with the young people, observation of phenomenology and etiology of behavioral disorders and an understanding of the subculture enable the social pedagogue to conceptualize preventive activities which contribute to the realization of school's preventive role in prevention of drug abuse as defined in the National Strategy for Deterrence of Drug Abuse.

The paper contains the theoretical description of the work models related to the prevention of drug abuse in the elementary school, based on author's personal experience in elementary schools "Prečko" and "Nikola Tesla" in Zagreb, where he has worked as social pedagogue during the period from 1988 to 1998.